

Aktuelle notater om „arbeideraristokratiet”

Bettelheim, Nicolaus og Hobsbawm behandler samme tema fra ulike sider og på forskjellig måte. Bettelheim bruker Marx' økonomiske analyseramme for å klarlegge de objektive motsetningene som er innebygd i kapitalismen som verdenssystem. Disse motsetningene gir seg mer eller mindre klare uttrykk. Noen ganger er de skjult. Til tross for viktigheten av å presisere den internasjonale arbeiderklassens felles interesser under kapitalismen, blir den teoretiske påvisningen av at utbyttingsgraden i de "rike" land er høyere enn i de fattige landene *nesten* uinteressant så lenge den absolutte størrelsen av utbyttingen ikke tas med. Dette er nærmere kommentert i note 2 etter Bettelheims artikkel. Den påtvungne ensidige produksjonen av eksportlandbruksvarer (bananer, appelsiner, kaffe, kakao osv) i mange av de "fattige" landene er ikke særlig ømfintelig overfor konkurranse fra de industrialiserte land, og økte lønninger i de "rike" landene vil ikke gjøre disse varene mer konkurransedyktige. Det kan snarere slå ut slik at prisene stiger på de industriprodukter, landbruksmaskiner o.l. som de "fattige" landene må kjøpe av de "rike".

Nicolaus ser primært på forholdet mellom arbeiderklassen i de industrialiserte land og de "fattige" land, mens Hobsbawm i større grad ser på arbeideraristokratiet som et sjikt innenfor arbeiderklassen i de "rike" land.

Mens Bettelheim framstiller kapitalismens ubønnhørlige økonomiske lover og objektive motsetninger, beskriver de to andre hvordan arbeiderne under bestemte historiske situasjoner er blitt framstilt i de "rike" land, eller rettere: hvordan bevissthetsindustrien ønsker at arbeiderne skal oppfatte sin situasjon. Den samme propaganda utsettes arbeiderne i Norge for: *"Arbeiderklassens borgerliggjøringsde lever på fruktene fra de utbyttede og utsultede, levestandard vil synke hvis de fattige blir rike, de rike arbeidernes krav vil gjøre de fattige fattigere."* Det er denne læren herskerne i de "rike" land nå sprer som et middel for å svekke klassekampen innenfor de industrialiserte land.

Mens Bettelheim diskuterer motsetningene i den økonomiske basis, så beskriver dagens talsmenn for arbeidernes borger-

ligggjørelse situasjonen i overbygningen. Arbeideraristokratiet oppstår ved at kapitalismens verdier, dvs. kultur og ideologi spres og opptas av arbeiderne, og det er ingen overraskelse at det kan skje i land der kapitalismen har vært rådende i 300 år. "De herskendes tanker er de herskende tanker" (Marx). Industrikapitalismen har også objektive interesser og nesten som en nødvendig forutsetning at også arbeiderne i de "rike" land etterhvert blir forbrukere av alle de varer som produseres. Derfor er overbygningens ideologiske apparat innstilt på å skape "forbrukere" av arbeiderne i de "rike" land. Men stort forbruk står ikke i noen motsetning til økonomisk og politisk undertrykkelse. Folk blir ikke friere av at de er nødt til å kjøpe flere varer.

Å innbille seg at det innenfor arbeiderklassen finnes en revolusjonær, genuin proletær bevissthet er å fornekte den erfaringen ikke minst kineserne så klart har anskueliggjort og som også for Marx var en selvfølgelighet, - betydningen av kulturen, ideologien, seder og skikker, religionen, lover og utdanningsvesen osv. som stabiliserende maktinstrument for den herskende klasse. (Wilhelm Reich kommer i artikkelen 'Problemstillinga til massepsykologien' i dette nummer av *vardøger* nærmere inn på problemet.) Å godta eksistensen av ideologisk undertrykkelse innebærer imidlertid ikke fornektelsen av arbeiderklassens objektive interesser.

Men hvordan er nå den såkalte borgerliggjørelsen av arbeiderne, - omfatter det hele proletariatet i de "rike" land, eller bare et slikt som Engels og Lenin etterhvert framstilte det? Det bilde som kapitalismens agitasjonsinstrument forsøker å gi av industriarbeidernes ønsker og behov uttrykker de behov som kapitalismen ønsker å utvikle fordi den kan tilfredsstille dem. Forklaringen blir til propaganda.

MYTEN OM ARBEIDEREN SOM BØRGERLIGGJØRES

En engelsk undersøkelse fra 1960-åra tok sikte på å undersøke myten om at arbeiderne i de industrialiserte kapitalistiske land "borgerliggjøres". I det følgende gjengis utdrag fra undersøkelsens utgangspunkt og konklusjoner.1)

John Goldthorpe et al:

OVERFLØDSARBEIDEREN I KLASSESAMFUNNET

Utvalget av arbeidere som undersøkelsen ble utført på var hentet fra en befolkningsgruppe der de sosiale karakteristika og de sosiale forhold nær sagt på alle måter favoriserte riktigheten av tesen om borgerliggjørelse slik de som har argumentert for borgerliggjørelse har framskilt den.

"(...) det var blandt de tidlige marxister problemet med den såkalte borgerliggjørelsen av arbeideren og dens politiske følger først ble tatt opp. Spesielt Engels var i 1870-80 årene opptatt av hvorfor arbeiderklassen i England - som var den mest fremskredne - unnlot å utnytte den nye stemmerettsordningen fra 1867 til å sikre arbeiderklassen flertall i parlamentet. Han innså at de engelske arbeidernes streben etter "aktverdighet" var en betydningsfull faktor, og at økt sosial status ville føre til ønske om - ja streben etter - å akseptere borgerlige sosiale verdier, livsstil og politiske ideer. Men han argumenterte videre med at denne situasjonen måtte ses på som spesiell og forbigående - som en situasjon som skrev seg fra Englands daværende stilling som en av verdens ledende industriland. Det var bare på grunn av Englands økonomiske overlegenhet, og den medfølgende utbytting av koloniene, at det var mulig for en viss del av arbeiderklassen å ha en levestandard som var tilstrekkelig til å oppmuntre til borgerlige aspirasjoner, og at utviklingen av en virkelig klassebevissthet hos arbeiderne på denne måten ble forsinket. (...) Situasjonen i England var ikke stabil, og motsetningene innebygget i kapitalismen ville fortsette å utvikle seg, og på et visst tidspunkt ville det revolusjonære proletariatet dukke opp og fullføre sin historiske rolle. Man kan legge merke til at denne holdningen er den samme som den som senere er inntatt av alle ortodokse marxister når de er blitt tvunget til å se det faktum i øynene at arbeiderklassen i utviklede kapitalistiske samfunn generelt har unnlatt å utvikle seg til en organisert politisk maktfaktor ferdig til å slå overende status quo. Det har vært karakteristisk at alle forklaringer på dette faktum har pekt på kapitalismens evne til å forhale sin egen døds-kamp - gjennom å dra fordel av de muligheter for å overleve som nasjonalisme, imperialisme, militarisme, "kunstig kjøpepress" osv. har gitt.

KONKLUSJON

"(...) I de foregående kapitler har vi tatt opp tre hovedaspekter av hverdagslivet til våre overflods-arbeidere, aspekter som betraktes som avgjørende for tesen om borgerliggjørelse: arbeidet, sosiale aktiviteter og aspirasjoner, og sosiale framtidsutsikter. Stort sett viser våre resultater at det fremdeles eksisterer en felles sosial erfaring som er relativt spesiell for arbeiderklassen: sosiale normer som er spesielle for middelklassen blir ikke i særlig grad fulgt, middelklasse-livsstil blir ikke bevisst etterstrevd, overgang til middelklassen hverken foregår eller er ønsket. Kort sagt er resultatene ikke de man ville vente hvis tesen om borgerliggjørelsen skulle være riktig. Tvert imot viser vårt materiale at tesen så avgjort bryter sammen på en rekke punkter. De følgende momenter summerer opp våre hovedargumenter:

1. Økning i inntekt, forbedringer av arbeidsbetingelser, mere opplyst og liberal personalpolitikk osv. endrer ikke i seg selv på noen grunnleggende måte den klasse-situasjonen industriarbeideren befinner seg i. Tross disse forandringene er han fremdeles en mann som tjener til livets opphold ved å stille sin arbeidskraft til rådighet for en arbeidskjøper mot lønn som vanligvis blir betalt pr. arbeidsstykke, time eller dag. Nye former for industriell organisasjon ga opphav til nye former for press eller undertrykkelse i arbeidet - som f.eks. overgang til skiftarbeid og blokkering av muligheten til forfremming for de som arbeider "på gulvet" i fabrikkene. For mange industriarbeidere, og spesielt for dem som ikke har spesialutdannelse, kan det å oppnå tilstrekkelig lønn til å ha en middelklasse-levestandard bety at de må ta arbeid som er spesielt lite belønnende (i seg selv) eller som er av et ubehagelig slag - det vil si arbeid som bare kan oppleves som slit. For arbeidere som har kroppsarbeid vil det å komme på "overflodsnivå" som oftest kreve en vesentlig mengde overtidsarbeid på toppen av en vanlig arbeidsuke som allerede er lenger enn den hvit-snipp-arbeideren har. Det er også påviselig at mange typer industriarbeid, og ofte de hvor det er mulig å oppnå høy lønn, virker hindrende på arbeiderens liv utenom arbeidstida; i denne sammenheng er skiftarbeid og overtid igjen hovedfaktorene, og virkningene av iallfall den første av dem vil merkes stadig mer. Man kan generelt si at de tendenser som kjennetegner forandringene i industrien idag ikke entydig virker i retning av reduksjon av klasseforskjeller og klassedeling. Og at reduksjonen, i den grad den forekommer, mer er tegn på oppkomsten av "hvit-snipp-arbeidere" enn på at det er iferd med å utvikles en type "kjeledress"-organisasjonsmenn av arbeidere. Ikke desto mindre finns det fremdeles store forskjeller mellom arbeidssituasjonene for de som har kroppsarbeid og de som ikke har kroppsarbeid, og likeså er det karakteristiske forskjeller mellom de arbeids-erfaringer de to gruppene har og i det mønster av arbeids-relatert atferd de har både i og utenfor arbeidssituasjonen.

2. På samme måte som forkjemperne for borgerliggjørings-tesen har overdrevet den virkning høyere lønninger og forandringer i de fysiske og sosiale omgivelser på arbeidsplassen har på klassestrukturen, har de også overvurdert virkningene av økende kjøpekraft og forbruk, og forandringene i det fysiske og sosiale miljø i hjemmet. Livsstilen hos de relativt velforsørgede arbeidere og deres familier som bor i nye bolig områder er forskjellig fra forholdene i mer typiske arbeider-boligstrøk. Men resultatene av våre studier viser at slike forskjeller ikke betegner noen overtagelse av middelklasse-former for sosialt samkvem. Den livsstil vi fant kan bedre forklares som en tilpasning av gamle normer til nye behov og muligheter, enn som en grunnleggende normativ nyorientering. Det som er enda klarere

er at materiell velstand eller det å bo i et boligområde som har middelklasse-karakter, ikke på noen måte fører til integrasjon av kroppsarbeidere og deres familier i middelklasse-kretser

3. Et annet tvilsomt ledd i argumentasjonen for borgerliggjørelse er at aspirasjoner om økonomisk avansement skulle medføre et lignende ønske om status-økning. Våre resultater viser at dette er en forbindelse man ikke nødvendigvis finner. Blandt ekteparene syntes ikke motivasjonen for å oppnå høyere materiell levestandard å medføre noen streben etter status-økning. Orienteringen til framtida var i større grad betinget av arbeidernes uforandrede klassesituasjon som produsenter, enn av det at de var istand til å konsumere mer."

(Oversatt av Bjørn Fåtten)

ARBEIDERBEVEGELSENS LEDERE SOM ARISTOKRATER

I artikkelen "Arbeidernes kamp mot loven" i dette nummer av *vardøger* illustreres LO-ledelsens generelt forsiktige, systemimmanente og reformistiske linje som røper interesse for kapitalismens bevarelse. I kontrast står massenes revolusjonære opprørstrang som i visse historiske perioder har kommet til uttrykk. Den empiriske undersøkelsen i England imøtegår myten om at hele arbeiderklassen aksepterer og ønsker borgerskapets livsstil. Den myten skapes av borgerskapet selv som vil rettferdiggjøre og beholde sin egen levemåte. Samarbeidet mellom LO-ledelsen, NAF og staten er et karakteristisk trekk ved den administrerte industrikapitalismen i Norge. Toppsjiktet i den organiserte arbeiderbevegelsen har satt samarbeid med arbeidsskjøperne opp på programmet. Ledernes situasjon er privilegert i den hierarkiske kapitalismen. De har høy status og gode materielle vilkår (LO-forman Aspengren hadde i 1969 inntekt på 78500 kroner, DNAs formann Trygve Bratteli hadde 92300 kroner) Kapitalismen gir arbeidernes ledere prestisje, makt og privilegier, de utgjør det egentlige "arbeideraristokratiet" som har objektive interesser av å bevare systemet.

INDUSTRIELT DEMOKRATI

"Industrielt demokrati", "bedriftsdemokrati" og andre forsøk med arbeidere i bedriftsledelsen vil under kapitalismen være tiltak for å få arbeiderne aktivt med på profittmaksimering, sin egen undertrykkelse og imperialistisk utbytting. Arbeiderne kan ikke drive bedriften annerledes eller "bedre" enn profesjonelle bedriftsledere, de må alle bøye seg for kapitalismens inder lover om konkurranse og profitt. Disse lovene er ubønnhørlige, følges de ikke har bedriften ingen eksistensberettigelse under kapitalismen. Derfor vil "industrielt demokrati" uten sosialisme være kapitalens forsøk på å få arbeiderne aktivt med på undertrykkelsen av sine klassebrødre i den 3 verden. De gjøres ansvarlig for noe de ikke kan påvirke.